

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Barns inflytande

—

Exempel från praktiken om barns delaktighet i förskolan

Malin Eriksson Flood

LAU370

Handledare: Johannes Lunneblad

Examinator: Ivar Armini

Rapportnummer: VT10-2611-044

Abstract

Titel: Barns inflytande – Exempel från praktiken om barns delaktighet i förskolan

Författare: Malin Eriksson Flood

Termin och år: Vårterminen 2010

Institution: Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet

Handledare: Johannes Lunneblad

Examinator: Ivar Armini

Rapportnummer: VT10-2611-044

Nyckelord: Delaktighet, inflytande, förskola

Sammanfattning:

Mitt huvudsyfte för uppsatsen har varit att undersöka hur barns inflytande och delaktighet kan se ut på en förskola och hur det kan vara betydelsefullt för lärandeprocessen. För att nå mitt syfte har jag genomfört en kvalitativ undersökning med en teoretisk del med statliga utredningar, forskning och förskolans läroplan, Lpfö-98, samt en empirisk del. Jag har intervjuat fyra pedagoger på en förskola om deras arbete med barns delaktighet och inflytande. Intervjuresultatet har jag sedan jämfört med teori och forskning från det aktuella området. Resultatet från både det empiriska och det teoretiska materialet har visat att barns delaktighet och inflytande är viktigt för deras identitetsskapande, deras självkänsla och medvetenhet inom gruppen, deras egen läroprocess och utveckling. Det har även visat att för att stimulera denna process krävs det kompetens och medvetenhet hos pedagoger och andra vuxna som kan stödja och utmana barnet i dess utveckling. Problematiken med barns delaktighet och inflytande ligger främst i att det statliga uppdraget är mycket tolkningsbart och att medvetenheten och kompetensen hos pedagoger i svenska skolan inte alltid är tillräcklig. Svårigheten är att hålla en balans mellan det pedagogiska styrda ansvaret och barnets möjlighet att själv styra och påverka sin vardag och utveckling.

Summary:

The main purpose for this essay has been to investigate children's participation and influence in a preschool and how it could be relevant in their process of learning. To do so I have implemented a qualitative study, based on two parts. The first part is theoretical and based on research, state investigations and the Swedish curriculum, Lpfö-98. The second part is based on interviews, with four preschool teachers from a Swedish preschool, about their work with children's participation and influence at their preschool. The result has been analysed and compared, both theory and the field study. The results from both parts show that children's possibility to influence and be a part of their process of learning is important in the formation of their identity, their self-esteem and awareness within the group, their process of learning and development. The study also shows that to stimulate this process a full awareness along with professional skills is required from the teachers, and other grownups. Here we can challenge the children to further progress. One of the challenges with children's participation and influence in the preschool is mainly that the Swedish state guidelines are abstract and open to interpretation. Another challenge is that the awareness and professional skills vary among the teachers and are not always enough. It is difficult to keep a fair balance between the national teacher's curriculum and children's opportunity to influence and take some control of their daily activities and development.

Förord

Denna uppsats hade inte varit möjlig om det inte hade varit för allt stöd och hjälp jag fått av människor runt omkring mig. Först vill jag tacka Johannes Lunneblad som handlett mig i denna uppsats och hjälpt mig skapa ordning i kaos. Sen vill jag tacka de fantastiska pedagogerna på Solrosen som ställt upp och delat med sig av deras erfarenheter för att berika denna uppsats och göra den möjlig. Jag är också otroligt tacksam för alla som har korrekturläst och gett mig feedback under skrivprocessen min kära Erik Flood, min mor och inspiration Inger Eriksson, min vän Marie Toresson och slutligen Andreas Jakobsson och Malin Nilsen som varit stöd och inspiration för mig under utbildningen. En mer indirekt men viktig roll har mina vänner haft som lyssnat på när jag ventilerar inspiration och problem om uppsatsen, tack Madeleine Chalmers, Emma Bertheussen, Henrik Ek och mina systrar Linda och Anna Eriksson.

Utan alla er skulle denna uppsats aldrig ha blivit lika bra och ni har berikat mina erfarenheter under hela processen.

Malin E Flood
Mölndal 1 juni 2010

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
Förord.....	4
Innehållsförteckning	5
1. Inledning.....	7
2. Litteraturgenomgång	9
2.1 Styrdokument.....	10
2.1.1 Lpfö 98.....	10
2.1.2.Skolverket.....	10
2.1.3 FN:s barnkonvention	11
2.2 Tidigare forskning	11
2.2.1 Individer i ett socialt sammanhang.....	11
2.2.2 Förskolan – en kulturell arena	12
2.2.3 Det vidgade språkbegreppet – en förutsättning för delaktighet	14
2.2.4 Dokumentation – en möjlighet att se och reflektera över sin utveckling.....	14
2.2.5 En pedagogisk miljö	15
2.2.6 Tillräckligt med kompetens att läsa av barns intressen	16
2.2.7 Delaktighet som ett pedagogiskt verktyg	17
3. Syfte och frågeställningar	18
4. Teoretiska utgångspunkter.....	19
4.1 Sociokulturellt perspektiv.....	19
4.2 Praxisgemenskap	19
4.3 Aktivitetsteorin	19
5. Metodologi	20
5.1 Urval	20
5.2 Metod	20
5.3 Kvalitativ undersökning	20
5.4 Etiska avväganden.....	21
5.5 Analys	21
5.6 Validitet.....	22
5.7 Presentation av förskolan Solrosen	22
5.7.1 Beskrivning av pedagogerna.....	22
5.7.2 Beskrivning av intervjuerna.....	23
6. Resultat.....	24
6.1 Synen på barns delaktighet.....	24
6.2 Barnens delaktighet i verksamheten	24
6.3 Motiv och mål med barnens delaktighet.....	26
6.4 En balans mellan det styrda och det fria.....	27

7. Slutdiskussion	29
7.1 Varierat arbete om barns delaktighet i verksamheten.....	29
7.2 Olika förutsättningar för deltagande	30
7.3 Olika mål och motiv beroende av inställning	31
7.4 Att vända svårigheter till erfarenheter och utmaningar.....	31
7.5 Förslag till vidare forskning	32
Källförteckning	33
Litteratur.....	33
Internet	34
Artiklar.....	34
Övrigt.....	35
Bilagor	36
Bilaga 1. Brev till pedagogerna, intervjuobjekten.....	36
Bilaga 2. Intervju-underlag	37

1. Inledning

I dagens förskolor är barns inflytande en del av de statliga riktlinjerna i läroplanen, Lpfö-98. Barn har rätt till att vara delaktiga i sin egen skolgång och utveckling. Men diskursen om vad delaktighet innebär, hur delaktighet tolkas och appliceras i förskolan skiljer sig åt. Skolverkets rapport ”*Demokrati som uppdrag – en temabild om värdegrunden*” visar att balansen mellan struktur och frihet i förskolan inte är självklar.¹ Denna uppsats avser att undersöka hur arbetet med barns inflytande på en förskola ser ut genom att lyfta fram pedagogernas perspektiv på möjligheter, hinder, mål och resultat av barns delaktighet. Jag har gjort detta genom att göra intervjuer med personalen samt läst arbetsplaner från samma förskola som jag här kallar för Solrosen.

Bakgrunden till mitt intresse om delaktighet och inflytande i just förskolan är att den är en del av utbildningssystemet och har en viktig roll i samhället. Den kan ses som en social och kulturell mötesplats där barn utvecklas, påverkas och påverkar sin omgivning. En plats där barn ska ges möjlighet att utveckla sina kompetenser, utforska sin omgivning och erbjudas olika aktiviteter, verktyg och möjligheter till ett livslångt lärande. Under mitt projektarbete (2009) *Barns demokratiska delaktighet i förskolan* undersökte jag attityder och förutsättningar för barns delaktighet i en förskola i Reggio Emilia, Italien.² Mina resultat visade att för att barn ska få möjlighet att påverka sin dag och aktiviteter i förskolan och få möjlighet att se sin egen utveckling och process så krävs ett öppet och inlyssnande förhållningssätt hos pedagogerna och en tydlig och levande gemensam värdegrund på förskolan. Det krävs även en tydlig struktur och tydliga regler, ramverk, för att tydliggöra barnens möjlighet att påverka.

Något som är gemensamt för alla författare och utredningar som jag stött på under denna undersökning är att en aktiv och medveten värdegrund är det primära för delaktighet. Forskning visar att en positiv syn på barns kompetens och förmåga bidrar till ett öppet och tillåtande förhållningssätt där det finns utrymme för barns inflytande. Olika författare nämner olika aspekter av det pedagogiska arbetet för att uppnå delaktighet. De aspekter som jag lyfter fram i litteraturgenomgången är vikten av en *pedagogisk miljö*, att arbeta för både *individer och gruppen*, att lyfta fram en nyanserad bild av *mångfald*, vikten av *pedagogisk dokumentation* och *reflektion* som ett pedagogiskt verktyg, betydelsen av att kunna *kommunicera* med olika språk och att uppdatera och utveckla *pedagogers kompetens*.

Det är skolans uppgift att ge barnen de verktyg som barnen behöver för att de ska kunna leva ut till sina intressen och kompetenser för att skapa en identitet och ha möjligheten att bli medborgare i det demokratiska samhället.³ För att barn ska kunna vara delaktiga krävs det att de förstår meningen med aktiviteten och har ett genuint intresse av att vara med och påverka. Skolan måste ge plats för både individuella läro- och samverkansprocesser, där man är del i ett sammanhang som man ser och ger mening till.

Läroplanen, Lpfö-98, talar om att på grund av växande rörlighet över nationsgränserna så har den kulturella mångfalden i förskolan ökat och att barnen ska ges möjlighet att lära sig om varandra och respektera varandras olikheter.⁴ Detta antyder att den kulturella mångfalden kommer från olika länders kultur, något som begränsar och generaliserar begreppet kultur. Den kultur som jag kommer att lyfta fram är en mer nyanserad syn på kultur där allas

¹ Skolverket, 2000

² Eriksson Flood, Malin, 2009

³ Arnér, E. 2009, 5

⁴ Skolverket, 1998, 4

hemkultur skiljer sig från varandra även inom landet, staden, bostadsområdet och individer. Det är barnens egen kultur och deras uttryck som blir relevant i barnens värld. Det är barngruppens mångfald som jag vill komma åt, inte den generaliserbara kultur som ett land anses representera. Om man koncentrerar sig på barnets nationella ursprung och kultur så utgår man inte från barnet utan från en vuxenföreställning om hur barnet borde vara och tycka.

Uppsatsens huvuddel är baserat på intervjuer, med fyra pedagoger från Solrosen, vilket presenteras i ett resultatkapitel, kapitel 6. Som grund för detta kapitel kommer först ett teoretiskt ramverk, kapitel 2, som består av statliga utredningar och styrdokument, tidigare forskning inom barns delaktighet och inflytande i förskolan. Detta för att ge en nödvändig kunskapsgrund till arbetet och ge en mer komplex bild av diskursen om barns delaktighet och inflytande i förskolan. Kapitel 3 och 4 konkretiserar uppsatsens syfte, frågeställningar och teoretiska utgångspunkter. Kapitel 5 består av metod, en beskrivning av tillvägagångssätt, etiska avvägande och urval. Detta leder avslutningsvis fram till ett diskussionskapitel där jag problematiserar och diskuterar resultatet från intervjuerna och ställer detta mot de olika teorierna som jag presenterat.

2. Litteraturgenomgång

Detta avsnitt är menat som en teoretisk bakgrund till diskursen om barns delaktighet och inflytande i förskolan, baserat på Lpfö-98, statliga utredningar samt forskning inom området. Det inleds med olika definitioner av delaktighet och hur uppdraget ser ut i styrdokumentet och statliga utredningar vilket efterföljs av avsnittet om tidigare forskning som tar upp olika metoder och dilemman inom diskursen om barns delaktighet och inflytande.

Det finns olika sätt att definiera vad inflytande och delaktighet är. Uppfattningar om vad barns delaktighet i förskolan innebär skiljer sig åt mellan olika forskare, politiker, föräldrar och pedagoger. Då barns delaktighet i förskolan är ett av de statliga uppdragen men lämnas öppen för tolkning är det ur ett didaktiskt perspektiv intressant att se olika alternativ av detta. Inte förrän förskolan blev en del av utbildningssystemet och fick en egen läroplan, 1998, var det ett krav på att barn skulle vara delaktiga i sin egen läroprocess och kunde påverka sin dag på förskolan. Utvärderingen *10 år efter skolreformen* (2008) från skolverket visar att barns delaktighet är något som Sveriges förskolor tagit till sig främst av i förskolans strävningssätt och försökt utveckla ett förhållningssätt för. Leif Strandberg är psykolog och har bland annat arbetat med skolutveckling och skolpsykologi med inriktning på Vygotskijs sociokulturella perspektiv. Han menar att elever i skolan som inte är delaktiga i uppgifterna som tilldelats dem, varken blir engagerade eller lär sig lika mycket som de som är delaktiga.⁵ Möjligheten till delaktighet i uppgifterna varierar mellan pedagogernas förhållningssätt och planering. Strandberg påstår att aktivitet och delaktighet föregår vetandet. Även om man inte förstår uppgiften fullt ut så är delaktigheten en viktig del av läroprocessen. Vid ett senare tillfälle kan man inse vikten av tidigare moment och koppla ihop det med ny kunskap i ett nytt sammanhang. Delaktighet som något mer än att bara ha inflytande, ett barn besitter kompetens och att vara delaktig i sin egen läroprocess vilket innebär att man har rätten att undersöka, experimentera, utveckla och omforma på sitt sätt.⁶ Först tar man till sig kunskap men först vid appropriering görs den till sin egen och gör att man kan använda sig av den.⁷

Strandberg uttrycker vikten och komplexiteten av delaktighet:

Delaktighet är mer än att ha inflytande. Delaktighet innehåller rätten att undersöka, experimentera, utveckla och omforma. Delaktighet är rätten att vara med innan man vet eftersom inre kompetens har sin grund i yttre gemensamma aktiviteter. Därför är delaktighet en central uppgift. (Strandberg 2006, 67).

Pramling Samuelsson och Sheridan beskriver deras syn på genuin delaktighet:

När barn erfar att deras värld blir hörd och sedd, att deras intressen, intentioner och sätt att förstå bemöts och tas tillvara på ett respektfullt sätt menar vi att barn har inflytande och är delaktiga. (2003, 71-72).

Doverborg & Pramling Samuelsson tolkar delaktighet som en del av det pedagogiska uppdraget:

Barn blir delaktiga i både ord och handling. Att barn behandlas med samma respekt som vuxna och att vuxna försöker tolka barns meningsskapande utifrån

⁵ Strandberg, Leif, 2006, 66

⁶ Strandberg, Leif, 2006, 67

⁷ Dysthe. 2003, 79

deras sätt att uttrycka sig och agera i såväl pedagogisk praxis som forskning (2003, 71).

I denna uppsats utgår jag från Strandbergs, Pramling Samuelssons, Sheridan och Dovenborgs definitioner av vad barns delaktighet i förskolan innebär.

2.1 Styrdokument

2.1.1 Lpfö 98

Förskolan ska erbjuda en miljö där barnen får upptäcka, undersöka och fördjupa sig utifrån egna förutsättningar. Möjligheten till detta kräver delaktighet, att varje barn kan och får påverka sina aktiviteter i förskolan och se sin egen utvecklingsprocess. Ett av förskolans strävansmål för varje barn är, för att barnen ska kunna påverka sin situation krävs att de utvecklar sin förmåga att uttrycka sig samt att ta ansvar för egna handlingar. Barnen ska ges möjlighet att delta i samarbete och beslut för att träna upp sin demokratiska förmåga. I de grundläggande värden som förespråkas i läroplanen för förskola är demokrati ett centralt begrepp. Lpfö-98 inleds med att förskolan vilar på en demokratisk grund och att de vuxnas förhållningssätt och beteende i förskolan ska visa barn de rättigheter och skyldigheter som utgör ett demokratiskt samhälle.⁸ Demokrati kan tolkas som en förlängning av syftet med barns delaktighet ur ett samhällsnyttigt perspektiv.

Pedagogernas roll är att verka för varje barns vilja och förmåga för att ta ansvar och vara delaktig i verksamheten, utvärdering och sin egen utveckling⁹. Arbetslaget skall ”förbereda barnen för delaktighet och ansvar och för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle” (Lpfö 98, 12).

I förskolans uppdrag ingår att barnen ska få utveckla sina egna kompetenser och sin egen kultur. Förskolan ses som en social och kulturell mötesplats där kunskapen och förståelsen om sig själv och andra kan utvecklas.¹⁰ Förskolan ska även uppmuntra barnen att uttrycka sig genom olika språk, exempelvis olika former av skapande, drama, talspråk, sång, rörelser, datorer, kroppsspråk och sitt hemspråk, detta för att stärka individerna och dess identitet.¹¹

2.1.2. Skolverket

I den statliga utredningen som utfördes inför den rådande läroplanen, Lpfö 98, belyser man förskolan som en plats där barn ska lära sig de demokratiska principerna som att ha inflytande, kunna påverka, ta ansvar och vara delaktiga. Där ställs även krav på pedagogernas roll som ska observera, dokumentera och ta tillvara på barnens olika behov och intressen för att kunna planera miljön och den pedagogiska verksamheten. Detta för att försäkra sig om att barnen lär sig ta ansvar och utvecklar förmågan att säga vad de verkligen tycker och delta i olika former av beslutsfattande.¹²

Skolverkets dokument *förskola* (2009) behandlar förskolans roll, föräldrars rättigheter att påverka verksamheten och en definition av barns rätt till inflytande.

⁸ Skolverket, 1998, 3

⁹ Skolverket, 1998, 11-12

¹⁰ Skolverket, 1998, 5

¹¹ Skolverket, 1998

¹² SOU 1997:157, 140

Förskolan ska utgå från barnens behov och det som barnen säger att de är intresserade av. Förskolan ska försöka få alla barn att uttrycka sin åsikt. På så sätt har barnen möjlighet att påverka sin situation. Barnen ska också få delta i utvärderingen av verksamheten. Flickor och pojkar ska ha lika stort inflytande över verksamheten. Personalen ska behandla flickor och pojkar lika och ge barn lika mycket uppmärksamhet, oavsett kön. (Det svenska skolsystemet: Förskola. 2009, 12 Skolverket)

Dokumentet visar att förskolan ska försöka få alla barn att uttrycka sin åsikt, att barnen ska få delta i utvärdering av verksamheten och ha inflytande men ger inga riktlinjer på hur detta ska genomföras eller i hur man ska tolka barnens behov. Detta är upp till varje kommun, förskola, avdelning och arbetslag att tolka och genomföra.

2.1.3 FN:s barnkonvention

Enligt FN:s konvention om barns rättigheter har barn rätt att uttrycka sina åsikter på olika sätt: i tal, skrift, tryck, gestaltning, och dessa ska erkännas och få möjlighet att uttryckas efter barnets förmåga och behov.¹³ Barn ska ges vuxenstöd för att få redskap och möjlighet att uttrycka sig. Detta för yttrandefriheten och att stärka förståelse och respekt för varandra.

2.2 Tidigare forskning

Att definiera vad delaktighet är räcker inte. Det intressanta för denna studien är att se hur delaktighet faktiskt *görs* i praktiken. Helene Elvstrand (2009) har gjort en studie om barns delaktighet i skolan och frågar sig om vad barnen egentligen får vara delaktiga i. Vart de ska åka på skolresa eller hur deras skolvardag ska se ut och innehålla. Hennes fokus ligger just på barns delaktighet i vardagen och undersöker hur delaktighet görs, vad barnen får och vill vara delaktiga i och vad deras erfarenheter är.¹⁴ Detta är frågor som är intressanta även i förskolan, i vad får barnen vara delaktiga och hur?

Det har gjorts en del forskning om barns delaktighet i skola och i förskola och mycket av den är relaterad till demokrati som ofta framställs som det primära målet med barns delaktighet. Rauni Karlssons (2009) *Demokratiska värden i förskolebarns vardag* baseras på en fältstudie där hon undersökt barns relation till och hantering av olika värden vilket hon knyter till det statliga demokratiska uppdraget. Hennes resultat visar att barn bygger upp ansvar, omsorg och respekt för varandra genom medverkan och delaktighet i förskolan.¹⁵ Hon hävdar att barns kulturella gemenskap stärks av aktiviteter som gynnar barns olika språk som lek, gestaltning, sång, tal- och kroppsspråk och värden levandegörs i barns relationer och delaktighet. Vågar man, som vuxen, ge barn ansvar så lär de sig ta ansvar och skapar en ökad förståelse för uppgiften.¹⁶

2.2.1 Individer i ett socialt sammanhang

För att nå delaktighet måste pedagoger lära sig urskilja individer från gruppen och få barnen att själva inse sin rätt att påverka och vara delaktig. Denna balans mellan individ och kollektiv vilar i det demokratiska perspektivet där barn i förskola/skola fostras till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar.¹⁷ Barnens omsorgsförmåga är riktad till den egna gemenskapen, både i mindre och större grupper. På förskolan där Karlsson (2009) gjort sin studie delas barnen in i mindre grupper av de vuxna, pedagogerna, vid olika aktiviteter. Där

¹³ FN:s barnkonvention artikel 12, 13

¹⁴ Elvstrand, H. 2009, 2-4

¹⁵ Karlsson, Rauni. 2009, 14

¹⁶ Arnér, E. 2009, 78

¹⁷ Lpfö 98, 4

tar pedagogerna bland annat hänsyn till barns ålder, kön och aktiviteten.¹⁸ I de olika grupperna får barnen ta del av varandras erfarenheter och intressen vilket stärker gruppsamhörigheten. Pramling uttrycker förhållandet mellan delaktighet, demokrati och lärande som att: "(...) barns möjlighet att delta och bli lyssnade på är en odiskutabel demokratisk rättighet samtidigt som det är en pedagogisk utgångspunkt." (Pramling 2003, 81). Att uppmuntra individualism är viktigt men kan bli problematiskt om individerna sedan inte klarar av att sätta sig in i andras perspektiv menar Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson.¹⁹ De vill därför sprida betydelsen av att barn både lär av varandra, ser meningen med och innebörden av aktiviteten genom att dela sina erfarenheter samtidigt som de lär sig om sig själva och att samarbeta.²⁰

Karlsson beskriver hur vardagen spelar roll i läroprocessen:

I ett sammanhang som förskolans vardag betyder den individualistiska grundsynen att olika barns perspektiv möts, samverkar och konfronteras när ett individuellt perspektiv möter ett annat. (Karlsson 2009, 18)

Karlsson påstår att man måste satsa både på att stärka individerna men även på det sociala samspelet i vardagen. Lave och Wenger uttrycker vikten av samspelet mellan individer i ett socialt sammanhang. För att man ska lära sig något nytt av varandra genom deltagande förutsätter det att man har olika kunskaper och färdigheter, att det blir ett utbyte av erfarenheter.²¹ Utgår man från barns intressen och har ett öppet klimat där barnens röster blir hörda och det är tillåtet att uttrycka sig spontant i en aktivitet eller i en diskussion blir det meningsfullt. Gruppen stärker meningsskapandet om det hålls på en vardaglig nivå som barnen kan relatera till, där barnens utbyten av samtal, aktiviteter och erfarenheter utgår från dem själva. Pedagogerna ska vara närvarande och aktiva i samtal och aktiviteter med barnen och fungerar som förebilder i olika situationer anser Karlsson. Hon visar att samlingen både ses som ett tillfälle för alla att delta i gruppen samtidigt som den är ett tillfälle att ge ut individuella uppdrag, man pendlar mellan individ och kollektiv. I samlingen stärks gruppens gemenskap då de känner igen många av momenten och kan följa vissa regler, som en gemensam referensram.²²

2.2.2 Förskolan – en kulturell arena

Skolverkets rapport, *Demokrati som uppdrag*, belyser den unika arena som skola och förskola utgör. Det är en mötesplats där barn får möjlighet att agera och utbyta kunskaper med andra barn från olika ekonomiska och sociala klasser, barn med olika religioner och kulturer. I förskolan ska tillfälle ges för barnen att lära om varandra, lära sig respektera olikheter och åsikter.²³ Denna mötesplats är en tillgång för att barnen ska bygga upp en medvetenhet om det egna kulturarvet och skapa förståelse för och leva sig in i andras livsvillkor, värderingar samt värna om sitt eget kulturskapande.²⁴ För att definiera barnens olika kulturer och hur de är viktiga för barns delaktighet utgår jag från ett interkulturellt perspektiv där lärande kan ses som en process som uppstår genom möten och sociala interaktioner mellan barn med dess olika kulturella bakgrunder.²⁵ Lunneblad beskriver interkulturell pedagogik som ett

¹⁸ Karlsson, R. 2009, 122-123.

¹⁹ Williams, P, Sheridan, S, Pramling Samuelsson, I. 2000, 13

²⁰ Williams, P, Sheridan, S, Pramling Samuelsson, I. 2000, 14

²¹ Dysthe. 2003, 47

²² Karlsson, R. 2009, 127.

²³ Skolverket, 2000, 7. Rapport 00:577

²⁴ Lpfö 98, 4

²⁵ Lunneblad. 2009, 27

förhållningssätt som bör betona ömsesidighet, respekt, tolerans, jämlikhet och social rättvisa.²⁶

Kunskapen om olikheter och mångfald skiljer sig åt hos pedagoger, vad man väljer att lyfta fram i verksamheten påverkar bilden av varandra. Om pedagogerna väljer att uppmuntra en exotisk syn på kulturella drag stärks olikheterna. Den statliga utredningen *Jord för växande* (1998), vars syfte är att tjäna som en utgångspunkt för en diskussion om barns utveckling, kunskap och lärande, belyser vikten av att både lära sig om sig själv och andra:

För att skapa förståelse och tolerans är det viktigt att också lyfta fram *andra olikheter* mellan människor. Längd, vikt, hårfärg, familjeförhållanden, erfarenheter, intressen, eventuella handikapp, boendeförhållanden, är alla exempel på olikheter som kan diskuteras i en barngrupp. Barn som tidigt ser olikheter mellan sig själv och andra som naturliga och självklara, har en bättre beredskap att möta det som är annorlunda, oavsett om det är etnisk bakgrund, hudfärg, fysiskt eller psykiskt handikapp, som utgör olikheten. Att stärka barns inlevelseförmåga och medkänsla är viktigt för att skapa ett klimat i förskolan där både likhet och olikhet bejakas. Omsorg om varandra, både mellan barn och barn, barn och vuxen, och mellan vuxna måste ingå på ett självklart sätt i förskolans vardag. (SOU 1998:409, 74-75)

En stor del av en lärares roll är att utforma undervisningen så att barnen förstår och ser meningen i och kan relatera till uppgiften eller ämnet, vilket kan göras om pedagogen kartlägger barnens intressen och använder dem som utgångspunkt i aktiviteterna. Det innebär att man utgår från barnets värld men man måste som vuxen alltid finnas som stöd till barnen i deras utveckling.²⁷ Mångfald bör finnas tillgänglig i skolan och förskolans metoder och redskap, då barn är olika och använder sig av olika metoder att förvärva kunskap. Ahlberg (2001) beskriver det som att: "(...) *det är bättre att ställa frågor, söka möjligheter och pröva en mångfald olika lösningar än att kategoriskt försöka peka ut den rätta vägen.*" (Ahlberg, 2001, 12). Det innebär att pedagoger inte bara ska fungera som stöd i det barnet klarar av nu utan även utmana dem till att utmana sina kunskaper ytterligare. Det är viktigt att vuxna bemöter barnen i något som Vygotskij kallar den proximala utvecklingszonen eller den närmsta utvecklingszonen som Dysthe kallar det, där man utgår från barnens intressen, erfarenheter och förmåga.²⁸

I ett exempel från *Den mångkulturella förskolan* (2009), visas hur mångfald skapar identitet genom delaktighet. Under en samling uppmanas barnen att låtsas att de ska landa med en helikopter på valfri plats. Barnen landar bland annat i Spanien, Thailand, Iran och berättar vad de ser där. Barnen ges talutrymme och lyssnas på, de är delaktiga och synliggörs under samlingen. Lunneblad beskriver hur barnens identiteter synliggörs i aktiviteten genom att barnen lyfter fram deras egna erfarenheter och det som de är intresserade av. Genom att möta barnen på ett lekfullt sätt lyfter pedagogerna fram barnens kulturella bakgrund, som är en viktig pedagogisk resurs och som kan komma fram genom delaktighet. En av pedagogerna berättar att de lyckades förena barnens fantasi med fakta, engagemanget och att intresset var stort.²⁹

Den statliga utredningen *Jord för växande* (1998), belyser barns känsla av delaktighet och identitetsutveckling genom språket. De menar att barns möjligheter till språklig

²⁶ Lunneblad. 2009, 129

²⁷ SOU 1998:409

²⁸ Dysthe. 2003, 51, Vygotskij. 1995

²⁹ Lunneblad. 2009, 114-116, 123

kommunikation utvecklas när användandet av språket i olika sammanhang börjar. Språket är en förutsättning för ett mångkulturellt samhälle med ömsesidig respekt och lyhördhet för varandra utvecklas.³⁰

2.2.3 Det vidgade språkbegreppet – en förutsättning för delaktighet

För att pedagogerna ska kunna göra barnen delaktiga behöver de fånga barnens intressen och åsikter. Barns sätt att uttrycka sig på är dock mer komplext än deras talspråk, de uttrycker sig ofta på flera sätt, det kan bland annat vara genom: talspråk, skriftspråk, kroppsspråk, lek, drama, skapande, teckenspråk och perception. Det är ett så kallat vidgat språkbegrepp som förskolan ställs inför. Talspråket är dock det vanligaste sättet att kommunicera på.³¹

I rapporten *Med demokrati som uppdrag – En temabild om värdegrunden* (2000) definieras samtalets innebörd för delaktighet:

Samtalet innefattar både en strävan efter att individen själv gör etiska ställningstaganden genom att lyssna, överväga, söka argument och värdera, samtidigt som samtalet utgör ett viktigt instrument för att utveckla förståelse för sina egna och andras åsikter. (Skolverket 2000, 8. Rapport 00:577)

De yngsta barnen på förskolan har inte alltid utvecklat talspråket än och det är då pedagogernas ansvar att möta och involvera barnen genom deras språk.³² Estetiska uttryckssätt är 1996: 9). Barn använder sig av alternativa språk att kommunicera på, olika sätt att uttrycka sig från insidan, genom sinnena. Paulsen definierar estetik som ”(...) *den kunskap man får genom sinnena*” (Paulsen tolkar ofta världen med sina sinnen, genom s.k. amodal perception, vilket i kombination med erfarenheter utgör en helhet, där teori och sinnena berikar varandra.³³ De estetiska uttrycken anses knyta ihop sinne, kropp och kunskaper.

Estetiska uttryck förespråkas av förskolans läroplan som uppmanar förskolan till att varje barn utvecklar sin skapande förmåga för att kunna uttrycka sina upplevelser, tankar och erfarenheter på flera olika sätt.³⁴ En undersökning om barns delaktighet i samhället visar de vuxnas roll i att lyfta fram de yngsta barnens åsikter och rätt att delta, vilket är en utmaning och något som inte tidigare prioriterats. ”Att respektera spädbarn och små barn och ta till sig deras vilja och uppfattning är en utmaning för samhället, eftersom det kräver speciell erfarenhet och kompetens.” (Barnombudsmannen 2006, 144). Men det är viktigt att inkludera de yngsta barnen som en del av den demokratiska tanken.

I den statliga utredningen som undersöker hur skola och förskola lever upp till den gemensamma värdegrunden så framkommer det att förskollärare har lättare att bygga upp nära relationer med barn och personal, än lärare i skola. Även om det säkert finns demokratiska samtal i skolan ger den regelbundna vardagliga relationen i förskolan andra förutsättningar för demokratiska samtal där barnen är delaktiga.³⁵

2.2.4 Dokumentation – en möjlighet att se och reflektera över sin utveckling

Förskolans läroplan menar att genom pedagogisk dokumentation kan verksamheten i förskolan synliggöras och bli ett viktigt underlag i diskussionen kring och bedömningen av

³⁰ Jord för växande. 1998, 75

³¹ Paulsen, Britt. 2006, 11-16

³² Johansson, Eva 2003, 21-22

³³ Brodin och Hylander 1998, 39, 42

³⁴ Lpfö 98, 9

³⁵ Skolverket, Rapport 00:577. 2000, 9

verksamhetens kvalitet och utvecklingsbehov. Lenz Taguchi (1999) hävdar i sin bok om pedagogisk dokumentation att för att barnen själva ska kunna vara delaktiga i sin egen läroprocess och påverka den bör barnen få kunna se sin utveckling, i dokumentationen. Hon beskriver pedagogisk dokumentation som ett redskap för att komma ihåg detaljer i läroprocessen och barnets utveckling, ett redskap som ska finnas tillgängligt för alla parter, inklusive barnen. Den pedagogiska dokumentationen syftar till att föra den pedagogiska arbetsprocessen framåt genom att reflektera, ifrågasätta och utveckla idéer. Genom att göra dokumentation synlig för barn och föräldrar så kan även de vara delaktiga i sin egen/sina barns läroprocess. Då de kan se sig själva och reflektera över hur de var då och hur de är nu och var de vill sen. Detta kan stärkas genom diskussioner med pedagoger och föräldrar. Ahlberg beskriver hur även skolan kan bemöta elevers olikheter och göra dem delaktiga i deras egen utveckling. ”*Den sociala och den kunskapsmässiga utveckling som en elev genomgår under skolåren ska kunna följas av såväl lärare och eleven själv.*” (Ahlberg 2001, 87). Genom att barnen kan ta del av sitt eget lärande ges de en chans att ta makten över den.³⁶

2.2.5 En pedagogisk miljö

Förskolans läroplan förespråkar en pedagogisk miljö som en planerad och strukturerad miljö som ska vara inbjudande, öppen och innehållsrik för barnen.³⁷ Den bör vara föränderlig efter barnens behov och förutsättningar. Pedagogen och författaren Ann Åberg beskriver hur de på hennes avdelning inte tidigare ändrade i miljön utan att alla nya barn fick anpassa sig till det som fanns, de tänkte inte på att de nya barnen hade andra intressen och behov där miljön skulle kunna fungera som ett stöd i dessa. Genom ett inlyssnande förhållningssätt började de ta tillvara på barnens idéer och tankar och förändrade miljön efter barnen. Förskolemiljön ska erbjuda något annat än hemmiljön och att barnen ska lära sig ta ansvar och nyttja den på sina villkor.³⁸

Karlssons studie (2009) visar att förutsättningarna för barns deltagande i verksamheten är att barnen kan göra egna val och att miljön är öppen, tillåtande och är tillgänglig för barnen. De når själva material, har utrymme att vara och kan leva ut till egna initiativ med eller utan stöd från pedagogerna. Detta förtroende stärker barnens ansvarskänsla för sig själva och för varandra. Om någon skulle ”göra fel” eller avvika från en gemensam aktivitet exempelvis lek så ser de andra barnen till att det avvikande barnet är med igen, de tar ett kollektivt ansvar.³⁹ Ansvarsuttrycket innebär både muntlig och aktiv handling. Barnen tar även ansvar i konflikter genom att själva försöka lösa de. Karlssons observationer visa att barnen visar omsorg för varandra och att de själva deltar i strävan om varandras välbefinnande:

Barnen lägger vikt vid varandras välbefinnande och de är uppmärksamma på vad som händer i olika situationer i barngruppen, även om de själva befinner sig i en annan situation. På så vis bidrar de till gruppens gemenskap genom att svara på varandras signaler och visa omsorg om varandra även om de själva inte är direkt inblandade i alla situationer som pågår. (Karlsson 2009, 118)

Det filosofiska förhållningssätt som växt fram i Reggio Emilia talar om miljön som den tredje pedagogen, där barnet ses som den första och den vuxne som den andra pedagogen.⁴⁰ Miljön

³⁶ Lenz Taguchi, H. 1999, 32

³⁷ Lpfö 98, 8

³⁸ Lenz Taguchi, H. 1999, 67

³⁹ Karlsson, R, 2009, 112.

⁴⁰ Detta innebär att barnet är sin egen pedagog då denne besitter egna kompetenser och erfarenheter som förändras och utvecklas i mötet med sin omgivning och andra. Den vuxne ses som den andra pedagogen som kan erbjuda stöd och utmaningar genom frågor, inte kategoriska frågor som söker ”rätt” svar utan öppna utmanande frågor som snarare problematiserar än förenklar.

som den tredje pedagogen innebär att miljön är en del av en kulturell konstruktion som påverkar de som rör sig där och som fungerar som ett stöd i lärandet. Nordin-Hultman beskriver förskolans fysiska miljö: ”Pedagogiska rum säger något om vad ett barn är och bör vara och därmed om hur de barn som faktiskt är där skall uppfattas och bedömas” (Nordin-Hultman 2008, 51). Med detta menar hon att miljön sänder ut signaler om vilka aktiviteter som förväntas där. Exempel på hur miljön kan utmana barnens självständiga förmåga är när man i en ateljé, skapandeverkstad, erbjuder olika material utan ett förutsägbart användningsområde.⁴¹ Detta indikerar ett tillåtande förhållningssätt där barnen själva får vara flexibla, kreativa och komma på olika lösningar. Dewey (1919/1997) hävdar att skolans miljö är utformad för att påverka barnens mentala och moraliska dispositioner, att miljön fungerar som en indirekt fostran.⁴²

2.2.6 Tillräckligt med kompetens att läsa av barns intressen

För att kunna inta barnets perspektiv krävs en medvetenhet hos pedagogen, kompetens och en tränad pedagogisk förmåga. Det är inte alltid lika enkelt att veta om man tolkat barnet rätt. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) lyfter fram en del av problematiken i barns delaktighet. De ser delaktighet som en grundförutsättning för barns möjlighet att föra sin egen talan samtidigt som det är svårt att säga om de vuxna tolkat barnens åsikter och uttryck som det var menat. Det saknas tillräcklig kunskap och verktyg i skolorna för att analysera och tillämpa barnens genuina uttryck och vilja.⁴³

Arnér tolkar det pedagogiska uppdraget om hur man kan tolka barnens intressen:

För att förstå hur barn uppfattar sin omvärld ska man söka efter vad barnen riktar sin uppmärksamhet mot för att därigenom se vad som är viktigt för dem, att helt enkelt se barn som aktörer som handlar rationellt utifrån sina egna förutsättningar. (Arnér, E. 2009, 30)

Men hur vet man om barnet uttrycker sig rationellt utifrån *sina egna* förutsättningar? Dysthe (2003) påstår att det inte räcker att bara planera aktiviteter där barn får en deltagande position utan pedagogerna behöver tränas upp att ta sig tid för dialog, reflektion och utvärdering för att lärande ska ske och inte resultera i oreflekterat prat.⁴⁴ Det är viktigt att betona en pedagogisk delaktighet där barns sätt att förstå och uttrycka sig ska tas tillvara på och bekräftas genom aktivitet och utveckling. Men för att pedagogen ska kunna göra det krävs det att denne kan inta barns perspektiv och inte utgå från sina egna föreställningar om barn. Först när den vuxne respekterar barnens åsikter och uttryck och tar dem på allvar och följer upp så kan barnen känna sig delaktiga. Risker finns att barn svarar vuxna som de tror förväntas av dem och inte uttrycker sin egen åsikt. Deras uttryck kan även begränsas om de inte erbjuds nya erfarenheter. Detta belyser Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) i ett exempel där några barn skulle få utforma sina egna klassrum. Barnen utgick från tidigare mönster som de var vana vid, en föreställning om hur det ska vara. Barn som brukade sitta på rad utformade miljön på detta vis och barn som var vana vid att sitta i ring eller i grupp utformade sin miljö på liknande sätt.⁴⁵

⁴¹ Lenz Taguchi, H & Åberg, A. 2005, 37

⁴² Dewey, J. 1997, 54

⁴³ Pramling Samuelsson, I och Sheridan, S. 2003, 70.

⁴⁴ Dysthe, Olga. 2003, 325.

⁴⁵ Pramling Samuelsson, I och Sheridan, S. 2003, 77

2.2.7 Delaktighet som ett pedagogiskt verktyg

De statliga riktlinjerna om barn och elevers rätt till delaktighet och inflytande i sin skolgång följer med från förskola till student.⁴⁶ Delaktighet är inget som förväntas vara ytterligare en ”belastning” för pedagogerna utan delaktighet är tänkt att vara integrerat i skolgången och fungera som ett berikande verktyg både för barn och elever och för pedagoger och skola. Genom delaktighet lär sig barnen ta ansvar för sig själva och för varandra vilket gör att de tränar upp sin förmåga att bli mer självständiga även om det alltid ska finnas en vuxen tillhands vid behov. Om barn ges möjlighet att skapa en förståelse för sitt ansvar, sin egen utveckling och sitt lärande kan barnet sedan hjälpa andra att förstå. Detta samlärande där barn lär av varandra kan fungera som en avlastning för pedagogerna som kan stödja barnen i sådant som de inte har några erfarenheter om än snarare än att hjälpa dem med sådant de kan hjälpa varandra med, istället för att se arbetet om delaktighet som ett ytterligare moment i sina arbetsuppgifter.⁴⁷

⁴⁶ Lpfö 98, Lpo94, Lpf 94

⁴⁷ Williams, P, Sheridan, S, Pramling Samuelsson, I. 2000, 15

3. Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet är att undersöka hur pedagogerna på Solrosen beskriver arbetet med delaktighet, inom vilka områden barnen får delta, samt vad pedagogernas mål och syften är för barnen och verksamheten. Eftersom de statliga riktlinjerna om barns delaktighet och inflytande kan tolkas på olika sätt kan det vara problematiskt att tolka ”rätt” och att leva upp till uppdraget för både barnens och samhällets skull.

1. Hur ser pedagogernas bild av arbetet med barns delaktighet ut?
2. I vad får barnen delta?
3. Vilka är pedagogernas motiv och mål med arbetet?
4. Vilka är svårigheterna i arbetet om barns delaktighet?

4. Teoretiska utgångspunkter

För att kunna lyfta fram resultatet från det som pedagogerna sagt under intervjuerna utgår jag från olika teoretiska utgångspunkter. Detta för att belysa materialet från olika perspektiv för att få en starkare bild av helheten.

4.1 Sociokulturellt perspektiv

För att vara delaktig i ett sammanhang krävs det att det är flera inblandade i en viss kontext och i denna dynamik uppstår olika förutsättningar för delaktighet. Därför har jag valt att utgå från ett övergripande sociokulturellt perspektiv som lägger stor vikt vid språket, det sociala samspelet, den kulturella miljön som en del av lärandet och grundades av Vygotskij, Lev (1896-1934). Vygotskij menar att alla besitter en inre kompetens, och genom interagerande med sin omgivning konstruerar man ny kunskap. Man både påverkas av sin omgivning samtidigt som man påverkar sin omgivning. Ingen uppfattar samma sak likadant utan tolkar upplevelsen utifrån sina tidigare erfarenheter, därför ser resultaten ofta olika ut.

4.2 Praxisgemenskap

För att kunna tolka och fördjupa mig i resultaten från intervjuerna utgår jag från Lave och Wengers teori om praxisgemenskap som talar för ett socialt och kognitivt perspektiv. Detta perspektiv talar om hur delaktighet kan se olika ut i olika sammanhang, grupper och konstellationer. I ett sammanhang kan ens roll vara mer dold till en början men den kan förändras beroende av förändringar i gruppen, förändringar hos en själv. Man börjar alltid som nybörjare tills dess att nya kommer in i gruppen då man automatiskt närmar sig en mer etablerad roll i gruppen, en veteran. Rollen barnen får i en barngrupp beror på vilka egenskaper och kunskaper man kan tillföra, tanken är att man kompletterar varandra genom att ha olika färdigheter. Vem man är påverkas av sin omgivning samtidigt som man påverkar vad sin omgivning är. Praxisgemenskap kan ses som ett processorienterat synsätt för att få en bredare bild av helheten.⁴⁸

4.3 Aktivitetsteorin

Eftersom undersökningen grundar sig på att Lilla och Stora Rosen använder sig av olika pedagogiska aktioner och ett processinriktat arbetssätt för att uppnå delaktighet har jag valt att även använda mig av aktivitetsteorin som både fokuserar på kognitiva processer, individ, miljö och aktioner. Detta för att se hur barnen i sociala sammanhang interagerar med den sociala matrisen, både människor och miljö, som en social varelse.⁴⁹ Aktivitetsteorin utgår från aktiviteter där målet är att skapa eller förvandla något i en process. Detta kan påverkas av både interna och externa faktorer, kontexten påverkar aktiviteten. Barnet är subjektet där målet, objektet, är att bli delaktig i sitt eget lärande. De vuxna, pedagogerna kan förse barnen med både materiella och immateriella verktyg som kan stödja dem i resan dit. Aktiviteten har flera inblandade med olika förutsättningar för att nå samma mål, vilket gör aktiviteten till ett kollektivt fenomen. Genom aktivitetsteorin ges en möjlighet att jämföra olika begrepp inom samma ram och kan ses som ett verktyg snarare än en teori.

⁴⁸ Lave, J och Wenger, E. 2005, 46-54

⁴⁹ Nardi, Bonnie, A. 1996, 7

5. Metodologi

5.1 Urval

Eftersom arbetet är begränsat både i tid och på resurser så har jag gjort några avgränsningar. Jag har valt att basera undersökningen på fyra intervjuer med pedagoger från ett storarbetslag på en förskola. Detta på grund av tid och möjligheter för både mig och pedagogerna på förskolan. Undersökningen har genomförts på min tidigare praktikplats, en förskola utanför Göteborgs kommun. Val av förskola baseras främst på tidsbegränsning och tillgänglighet och är ett s.k. *första-bästaurval*⁵⁰ som jag efter övervägande kommit fram till är relevant i undersökningen eftersom den inte söker att generalisera utan att exemplifiera och beskriva.

Det totala urvalet i undersökningsområdet, består av sju pedagoger som arbetar i ett storarbetslag, två avdelningar på en förskola som samarbetar.⁵¹ Urvalet av informanter har gjorts genom *självselektionsurval* internt av storarbetslaget med hänsyn till vilka som finns på plats och kunde avsätta tid för intervjutillfället.⁵² Eftersom populationen är så pass begränsad och majoriteten av populationen får delge sina erfarenheter om arbetet med barns delaktighet på deras förskola så anser jag att urvalet av informanter är relevant.

I det teoretiska underlaget har jag försökt finna relevant litteratur som kan stödja resonemanget.⁵³ Val av teoretiskt material har gjorts kritiskt genom litteratursökning på Internet, bibliotek och tips från handledare och tidigare kurser.⁵⁴ Litteraturmaterialet har bestått av statliga utredningar, avhandlingar, pedagogiska artiklar, forskning inom området samt dokumentation från den undersökta förskolan.

5.2 Metod

För att kunna svara på undersökningens syfte och frågeställningar har jag använt mig av olika metoder. Underlaget för examensarbetet utgår från en kvalitativ undersökning, med primärkällor och sekundärkällor baserat på empirisk data från fyra djupintervjuer på en svensk förskola från april 2010 samt en teoretisk grund som tar upp bakgrund från statliga handlingar och tidigare forskning.

5.3 Kvalitativ undersökning

Jag genomförde en kvalitativ metod för att skapa en djupare förståelse för hur barns delaktighet kan se ut på en svensk förskola. Metodvalet var semistrukturerade djupintervjuer, öppna berättande intervjuer där jag var ute efter pedagogernas bild av verkligheten. Dessa gjordes med fyra pedagoger i det valda undersökningsområdet, Lilla och Stora rosen. För att säkerställa en hög reliabilitet, pålitlighet, på den vetenskapliga studien av verkligheten, empirin, har intervjuerna spelats in och transkriberats, översatts, från tal till skrift.⁵⁵ Detta material ställdes sedan i relation till tidigare forskning om barns delaktighet i förskolan i diskussionsavsnittet.

⁵⁰ Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 210

⁵¹ Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 174

⁵² Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 211

⁵³ Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 95

⁵⁴ Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 244

⁵⁵ Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 67

Det empiriska materialet insamlades i form av fyra kvalitativa intervjuer med förskollärarna från förskolan Rosen där de sågs som informanter som fick ge sin bild av verkligheten.⁵⁶ Det var s.k. öppna intervjuer med semistrukturerade frågor, alla frågor var inte förbestämda utan jag utgick från frågeområden och ställde följdfrågor som uppkom under intervjutillfällena. Det faktum att jag kände förskollärarna sen tidigare kan ha påverkat både mig och informanternas lugn. Det kan även ha medfört att svaren blev mer ärliga och spontana snarare än att svara ”rätt”. Intervjuerna spelades in på en Mp3-spelare för att inte riskera att sänka reliabiliteten, inte missa något viktigt utan att få en korrekt bild av vad som sades samt för att jag skulle fullt kunna koncentrera mig på intervjun utan att behöva anteckna.

5.4 Etiska avväganden

För att bevara både undersökningsdeltagarnas och forskningens integritet nämns inte några riktiga namn utan anonymiseras genom pseudonymer.⁵⁷ Deltagarna i undersökningen har även fått information om mina avsikter med undersökningen samt tagit del av frågeområdena innan intervjun, det sistnämnda på deras egen begäran. Pedagogerna fick ett förberedande brev för att göra dem medvetna om att deltagandet är frivilligt och att de kan dra sig ur om de vill.⁵⁸

Jag har tagit in det i mina beräkningar att min närvaro på förskolan kan ha påverkat resultatet, och att mina resultat kunde ha blivit annorlunda om jag gjort en längre mer omfattande undersökning.⁵⁹ Även min förförståelse påverkar mitt val av ämne, litteratur och resonemang⁶⁰ och att samma material som jag utgått ifrån kan analyseras och tolkas på annorlunda sätt vilket gör att min slutsats är ett subjektivt ställningstagande. Andra faktorer som påverkar mitt resultat, diskussion och slutsats är mina avgränsningar samt mitt val om analysmetod och teoretiska utgångspunkter.

5.5 Analys

För att tydliggöra och ge mening i undersökningen har jag valt att kategorisera min insamlade fakta både teoretisk och den empirisk data.⁶¹ Kategorierna har jag valt utefter det mönster, de gemensamma nämnare som jag tolkade växte fram under datainsamlingen.

Jag har utgått från en kvalitativ textanalys⁶² av litteraturen där jag läst hela texten för att förstå helheten av syftet samt kunna plocka ut relevanta delar för mitt undersökningssyfte. ”*Det är du som berättar en historia med hjälp av texten, det är inte texten som berättar en historia för dig*” (Esaiasson m.fl. 2006, 239). Detta för att knyta an relevanta delar av teorin till min empiriska undersökning. Det totala teoriunderlaget fungerar för att ge insikt i hur diskursen om barns delaktighet i förskolan ser ut.

Jag har som avsikt att skapa mening och få fram något relevant resultat av mina fakta. Detta gör jag genom att använda mig av att analysera fakta med hjälp av olika analysverktyg. Jag undersökte förhållandet mellan om hur arbetet med barns delaktighet kan se ut lokalt, i en svensk förskola och med statliga styrdokument och riktlinjer samt forskning. Kritisk granskning och reflektion av faktaunderlaget leder fram till en slutsats samt diskussion. Hur

⁵⁶Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 253

⁵⁷Ely, Anzul. 1993, 249

⁵⁸Se bilaga 1

⁵⁹Ely, Anzul. 1993, 245

⁶⁰Ely, Anzul. 1993, 183, 96

⁶¹Ely, M, Anzul, M. 1993, 159

⁶²Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 233

jag analyserade materialet påverkades av mina teoretiska utgångspunkter, praxisgemenskap samt aktivitetsteorin.⁶³

5.6 Validitet

För att öka validiteten⁶⁴, att undersökningen undersöker det den avser att undersöka, så har jag skapat en förförståelse om barns delaktighet i skola och förskola genom att ta del av tidigare forskning. Detta har jag sedan kopplat till frågorna i intervjuerna samt resultatet av intervjuerna.

Intervjuerna har spelats in och transkriberats för att ge en bild av vad som verkligen sades och ge en högre validitet till underlaget för min analys.

5.7 Presentation av förskolan Solrosen

Den empiriska undersökningen har bestått av samtalsintervjuer med fyra pedagoger på en förskola utanför en svensk storstad.

Verksamheten Solrosen består av fyra avdelningar, två avdelningar med barn i ålder 1-3 och två avdelningar med barn i ålder 3-6. På varje avdelning finns tre heltidstjänster som fylls ut av kvinnliga förskollärare och barnskötare. Intervjuerna har jag gjort med fyra pedagoger från det ena storarbetslaget, Rosen, som består av två av avdelningarna. Stora rosen är äldreavdelningen i storarbetslaget och där arbetar tre pedagoger Kajsa, Marie och Emma. Avdelningen består av 19 barn i ålder 2-7 beroende av att några av barnen inte hunnit fylla 3 innan de började där samt att det finns barn som går på särskola. Inför denna undersökning har jag intervjuat samtliga pedagoger på Stora rosen. Lilla rosen är en yngreavdelning med 17 barn i 1-3 års ålder. Där arbetar Maria som är barnskötare och Karin, Lotta och Eva som är förskollärare. Lotta och Eva delar på en tjänst och arbetar 50 % vardera. Inför denna undersökning har jag intervjuat Karin från Lilla rosen. Stor del av planering, reflektion och utvärdering görs tillsammans med hela storarbetslaget och de slår även ihop avdelningarna vid tillfällen då det är färre barn eller om det är någon speciell aktivitet som ska hända.

5.7.1 Beskrivning av pedagogerna

Kajsa har arbetat i skolans värld i 31 år och har en mycket bred erfarenhet. Hon är utbildad förskollärare men har även arbetat som dagmamma, pedagogisk arbetsledare, vikarie i skolan, startat upp en ny grupp med barn med två andra pedagoger samt arbetat med barn i grupper om 1-9, 1-7, 1-3 samt 2-7 års ålder. Hon har även varit min lokala lärarhandledare under min VFU, vårterminen 2010. Hon har varit på stora rosen i tre år.

Marie är utbildad lärare mot de äldre åldrarna, årskurs 4-9 i ämnena NO och matematik. Men hon kände att det inte var det som hon ville göra så hon sökte och fick en tjänst i förskolan som hon trivs mycket bra med nu. På stora rosen har hon varit sen augusti 2009 och har arbetat på andra avdelningar på förskolan tidigare.

Emma är utbildad lärare för årskurs 1-7 i ämnena NO och matematik, har arbetat med barn som har svenska som andra språk. På Stora rosen har hon arbetat i ca tre år.

⁶³ Se mer detaljerad beskrivning i avsnitt 4.

⁶⁴ Esaiasson, Oscarsson, Wängnerud. 2006, 59

Karin tog förskolläraryxamen för två år sedan och har arbetat här på Lilla rosen sen dess. Under hennes utbildning läste hon bland annat skapande verksamhet, natur och matematik i barnens värld samt didaktik mot tal- och lässvårigheter.

5.7.2 Beskrivning av intervjuerna

Pedagogernas möjlighet att kunna finna tid för intervjuerna var begränsad men det löste sig. Intervjuerna gjordes enskilt med en och en av pedagogerna på deras arbetsplats, i deras inspirationsrum, där de brukar ha olika möten och samtal med föräldrar och kollegor. Jag spelade in samtliga intervjuer vilket alla pedagoger gav sitt godkännande till. Under Emmas intervju satt hon och gjorde i ordning barnens handdockor som de skapat, detta för att hon skulle kunna finna tid till både intervju och arbete.

6. Resultat

6.1 Synen på barns delaktighet

Arbetet med barns inflytande och deltagande på förskolan har hållit på sen hösten 2009 då pedagogerna utvärderade sin verksamhet och försökte se vilka områden som de kunde utveckla mer aktivt, utifrån läroplanen. De insåg då att deras uppfattning om vad barnen fick vara med och bestämma om i förskolan inte stämde in med barnens syn. Denna insikt upptäcktes genom en informell diskussion med barnen vid matbordet. När barnen fick frågan: *vad får Du vara med och bestämma om i förskolan?*, så svarade nästan alla: *ingenting*. Något barn svarade att de ibland fick vara med och bestämma om de ville vara inne eller ute och leka.

Kajsa

Mmm, Jo då var det ju så här att vi satt och skulle skapa en samsyn på hur vi skulle arbeta mot läroplanens intentioner och strävningmål och då såg vi ju många områden som vi tyckte själva att vi jobbade mycket klokt med och hur vi kunde tycka det var, att vi såg att barnen erövrade kunskaper och färdigheter i de olika områdena men ett område som utkristalliserades var att vi trodde att barnen upplevde att de fick vara med och bestämma mycket och att de hade stor delaktighet och inflytande.

Emma

Vi insåg, vi tyckte att barnen hade inflytande, tills vi insåg att de själva inte tyckte att de fick vara med och bestämma någonting, så det var det som fick oss att börja fundera lite. Hur kan vi få barnen medvetna om det vi tycker att vi gör?

Detta ledde till att pedagogerna under ett SALP, Storarbetslags möte, kom fram till att de skulle arbeta för att göra barnen medvetna om sin rätt och möjlighet till att delta i olika aktiviteter på förskolan och ge dem redskapen för att kunna göra detta.

6.2 Barnens delaktighet i verksamheten

En dag på lilla och stora Rosen liknar många andra förskolors. De har samlingar, skapande, ”fri” lek och organiserad lek, de äter, pusslar, spelar spel, pärlar, gör spontana teatrar m.m. och det är inom dessa aktiviteter som barnens delaktighet och inflytandet sträcker sig. Det som skiljer sig från hur pedagogerna arbetade tidigare visade sig nu i intervjuerna. Barnen har gått från att inte ens vara medvetna om sin möjlighet att påverka i förskolan till att hålla i samlingar, välja olika aktiviteter som sånger, ramsor, sagor, veckans tecken (teckenspråk är något som avdelningarna använder sig av dagligen med barnen). Barnen är involverade i planeringen av miljön och av vad som bör finnas där. De röstar fram vilken bok som ska läsas vid vilan och de kommer med förslag på lekar och aktiviteter som pedagogerna försöker stödja. Pedagogerna strävar främst efter att göra barnen medvetna om när och i vad de är delaktiga och detta gör de genom att sätta ord på situationer där barnen är eller får vara delaktiga. Detta för att ge barnen insikt om att de både får och förväntas vara delaktiga i olika aktiviteter.

Kajsa

En dag är ju full av forum, tillfällen där barnen får vara med och styra och bestämma. Men vi tror ju att om man bara gör saker utan att reflektera runt så blir inte barnen medvetna. Det är ungefär som matematiken, vi tycker att vi har så mycket matte men om vi aldrig talar om för barnen att det är matematik vi

tänker nu eller att det är matematik som vi gör nu, så skapar vi ju det här, ett ord som de känner igen, får ett begrepp och förståelse om vad matematik kan innehålla. Och likadant vill ju att de skulle få vad det gäller delaktighet och inflytande.

Barnen har bland annat inflytande i hur miljön utformas, vad som ska finnas tillgängligt och hur den ska se ut. Men pedagogerna ger barnen olika förutsättningar för att dels låta barnen vara delaktiga och dels säkerställa det pedagogiska uppdraget som förskolan har. Ett exempel på detta är hur pedagogerna på Stora rosen bestämde att de skulle utveckla ett stimulerande matematikrum. Pedagogerna bestämde vad som skulle utvecklas och barnen blev utmanade i att tänka till om vad de ansåg att ett matematikrum var och vad som skulle tänka finnas där.

Marie

Vi utgick från, till att börja med att vi skulle, ja, vi utgick från rummen till att börja med och vi skulle börja med att inreda ett matematikrum, det bestämde Vi att det var just det just skulle bli ett matematikrum men sen intervjuade vi barnen med vad de ville ha i ett matematikrum. Och vad matematik är för dem och som sagt vad de ville ha i rummet. Och det var jättesvårt för de yngre barnen medan de äldre... det var svårt att ta reda på det utan att ställa ledande frågor. Medan 6-års klubbarnen, de äldre hade det lite lättare att veta vad matematik var för något. Så utgick vi från det och det blev jätte bra.

Det Marie beskriver, att det är svårt att veta om man fått med barnen, framförallt de yngsta barnen som inte utvecklats ett rikt talspråk ännu visar sig även på Lilla rosen. Lilla rosen bestämde sig för att själva förändra en del i miljön utan att involvera barnen men för att ge barnen möjlighet till att kunna styra mer över sina egna aktiviteter. De ville förbereda miljön på ett sätt där barnens handling i kropp och språk kunde tydliggöra och ge dem möjligheten att kunna göra vad de vill.

Karin

Och så ställde vi dit den (bokhyllan) och då blir det ju mer att de själva kunde gå bort och välja om de vill måla eller pussla. Nopper och så har vi där också. Och även i lekrummet så ställde vi ner allt på deras nivå, där de ser. Också gjorde vi bilder på alla lådor och så där så det blir lättare för städning och att de kan se vad som finns. Att själva få välja vad de vill göra liksom.

Karin berättar även om hur de använder sig av olika metoder för att försöka få barnen medvetna om deras delaktighet.

Ibland har vi diagram. Där vi staplar, vi har olika färger då, vi kanske har bilder på valmöjligheter att de får gå och ta en och lägga. Nu vet man ju inte hur mycket de förstår av det heller men då har de i alla fall varit delaktiga och gjort ett aktivt val. Sen växer de väl in i det ju äldre de blir, att de förstår liksom.

För att nå barnens röster och ge dem möjlighet till inflytande så använder Rosen sig mycket av intervjuer. Detta för att verkligen lyssna på barnen och få ett underlag som de kan knyta tillbaka till och reflektera över, både barnen och vuxna. Genom intervjuerna utmanas och uppmuntras barnen att uttrycka sina åsikter och blir samtidigt till en dokumentation som pedagogerna tillsammans med barnen går tillbaka till för att påminna sig om vad som sagts innan och för att kunna reflektera över sina svar. Det handlar om att påminna och tydliggöra för barnen om vad De tyckte/tycker för att medvetandegöra deras delaktighet och att visa för barnet att pedagogerna verkligen har lyssnat på vad barnet sagt och att det som barnet säger är viktigt.

Intervjuerna ser lite olika ut på Lilla och Stora rosen. På lilla avdelningen passar de ofta på att fånga barnen i en situation och fråga dem spontant om vad de vill och tycker om detta fenomen. Detta gör de på grund av att pedagogerna anser att det är svårt att få de yngsta barnen att relatera till en situation när de inte befinner sig i den.

Karin

Det är både och men det blir nog mer spontant liksom när det inte är, nu sätter vi oss två i soffan här, för då blir de, jag tror att de blir lite sådär ställda. Jaha vad ska jag svara nu. Så det har vi känt att om man frågar de liksom i barngruppen inte när de är upptagna såklart men då det blir det, ja då tror jag att de känner att de mer är i verksamheten och då kommer de liksom mer spontant.

Rosen har även olika teman och utvecklingsprojekt som barnen får möjlighet att fördjupa sig i och där utgår de från barnens intressen. Så inom projektets ramar lyfts barnens olikheter fram. Ett exempel på detta är ett utvecklingsprojekt där barnen forskat om olika länder. Länderna som barnen forskade om finns antingen representerade i barngruppen genom att barnen själva eller deras föräldrar kommer därifrån eller att någon av pedagogerna kommer därifrån.

Kajsa berättar om hur denna process har sett ut.

Då är det ett utmärkt exempel med det här med att vi gör forskningen med andra kulturer. Det växer ju fram någonting i det som rosenbarnen har forskat, varje individ lyfts men de här barnen som också två och två eller ibland en och en får redovisa sina tankar och idéer mottas ju av ett intresse och lärande av de andra barnen också. Så de är medvetna om att de här två barnen har fått svar på sina frågor, de får lära sig hur de får tag på det och barnen som redovisar blir ju väldigt medvetna om att det är de som är i fokus så att de andra kompisarna lyssnar på dem. och tillsammans när de sätter upp sina alster, den pedagogiska dokumentationen så blir det ju en helhet där rosenbarnen tillsammans har forskat om andra länder. Ett grupparbete som är jättefint som vi ska presentera på förskolans dag när allt ska vara färdigt, ja.

6.3 Motiv och mål med barnens delaktighet

I solrosens nylägesbeskrivning beskriver arbetslaget vad deras positiva vision är och hur de ska arbeta och vad de önskar att åstadkomma.

Barnen ska uppleva att de är delaktiga och har inflytande. Det görs genom intervjuer, och samtal i mindre grupper. Vi förtydligar för barnen vid vilka tillfällen de har inflytande. Vi ska tänka på att fråga barnen om och var de vill ha sina alster uppsatta. Vi skriver ner barnens reflektioner kring det som de skapar samt utformandet av miljön. (Verksamhetsplan 2009, 1).

Pedagogernas egen bild av målen med arbetet om barns delaktighet och inflytande på Rosen:

Karin

Ja, målet var liksom att få dem delaktiga och sen var det kanske också att de själva fick se att de var delaktiga. Det är fortfarande svårt för oss och liksom att hur de själva kan se om de varit delaktiga.

Emma

Det är ju att barnen själva ska få syn på att: *det här får vi vara med och bestämma* och se sin egen delaktighet och att barnen själva ska kunna berätta. Det är ett av målen och att det ska synas på miljön, liksom att det ska synas att: här har barnen delaktighet och inflytande.

Marie

Målet är ju att barnen ska tycka att det är roligare på förskolan för att de ha mer inflytande och att de känner att de har inflytande och att de är medvetna om det. Det är väl det som är målet.

Här ligger fokus främst på att barnen inte bara ska vara delaktiga utan även *känna sig* delaktiga och känna en trygghet i det och att detta ska reflekteras i hela miljön. I verksamhetsplanen står det att visionen om miljön är att innemiljön ska vara lustfylld och lärorik och där det märks att barnen har inflytande och delaktighet. Framtida mål är att även utemiljön ska utmanas genom att ge barnen mer skapande möjligheter och ge barnen möjlighet att vara delaktiga och planera utemiljön och vad som ska finnas där. Behovsanalysen speglar vad som krävs för att kunna nå det önskade läget, vilka kompetenser och resurser som krävs och vad de redan har för verktyg. De refererar här till föreläsning av Ann Åberg om *Lyssnandets pedagogik* och har även Åbergs bok som stöd. Slutligen utvärderar de tecken som visar var de är nu. Där framkommer det att barnen är mer medvetna om sin delaktighet och pedagogerna sätter upp reflektionslappar för att aktivt ta tillvara på spontana erfarenheter.⁶⁵

6.4 En balans mellan det styrda och det fria

Alla pedagogerna lyfte fram olika svårigheter med att arbeta med barns inflytande och delaktighet. Karin uttrycker exempelvis svårigheten i att veta hur mycket barnen verkligen förstår och är medvetna om. Hon lyfte även fram personalfrågan, med sjukdomar och oförutsedd frånvaro i arbetslaget blir det svårare för alla pedagogerna att kunna följa alla barnens utveckling och process. Emma berättade att det ibland är svårt att komma på *"Hur kan vi få barnen delaktiga i de olika sakerna som vi gör? Alltså i allt möjligt"*. Även att veta i hur mycket barnen bör vara delaktiga och hur mycket som pedagogerna ska hålla i, en balans mellan det styrda och det fria.

Marie berättar om deras syn på hur viktigt det är att försöka övertyga barnen om att vara delaktiga i olika aktiviteter

Jag tror ju att...vi försöker uppmärksamma dem i sina val som individer men samtidigt är det ju jätte spännande att stärka dem i att: nu är det ni som har gjort det här tillsammans. När vi gjorde matematikrummet försökte vi va noga med att kolla så att alla barn faktiskt gjorde någonting, inget barn som inte hade gjort något utan vi prickar av på en lista att den har gjort det och den har gjort det. För visst det kan vara ett val att man inte vill göra något men sen tror vi att det är en glädje i att känna att faktiskt ha varit delaktig i något som kan gå förlorad annars.

Pedagogerna strävar efter att barnen ska vara delaktiga, även om hur de deltar kan skilja sig åt. Detta för att förse barnen med olika erfarenheter och verktyg som de kan använda sig av självständigt vid senare tillfällen.

⁶⁵ Verksamhetsplan 2009-2010

Möjligheten för olika gruppkonstellationer ges genom uppdelning av barngruppen. Lave och Vanger påstår att man får olika roller och att man lyfter fram olika kompetenser och färdigheter i olika sammanhang. Detta görs både i den fria leken där barnen själva delar upp sig och även i den organiserade leken där pedagogerna ofta delar upp barnen medvetet för att berika varandras upplevelser. Ett exempel på detta som kom fram i intervjuerna är när de yngre och de äldre barnen paras ihop för att stödja och lära varandra.

Kajsa

Ja och jag tänker att även de yngsta barnen på lilla rosen har ju inte alltid så lätt att verbalisera och få fram vad de menar och där tror jag att det ibland kan vara svårt. Vi möter dem i intervjuer men jag tror att de inspireras av de äldre barnen när de sitter med i smågrupper. För vi ser typiskt när de stora barnen svarat på vad ett språk är, berättande. Hur kan man berätta, genom att göra sagor och egna böcker. Då har några barn som varit intresserade suttit, och det har varit med två barn som inte har tillgång till det här rika verbala språket och de har helt enkelt suttit och fått bekräftelse på det som de har ritat då och de stora barnen har skrivit ord till. Så inne på lilla rosen så är det de större barnen som har och kan uttrycka sig lite verbalt suttit med de mindre barnen. Jag tror att de gjort så.

I Stora och lilla rosens verksamhetsplan under nulägesbeskrivningen beskriver arbetslaget vilka aktioner de gjort hittills för att förbättra förutsättningarna för barns delaktighet. Detta som en del av den pedagogiska dokumentationen *"Det är viktigt att veta var man är när man startar för att senare kunna veta om man kommit någonstans"* (Verksamhetsplan 2009, 1). Dessa aktioner är att pedagogerna utvecklat en mer medveten pedagogisk innemiljö. Pedagogerna bestämde ramverket vilket var att ett matematikrum, ett svenskarum och ett lägenhetsrum skulle finnas men att rummen skulle organiseras och möbleras utifrån barnens önskemål. Pedagogerna hade även förberett plats i stora matrummet där barnen skulle ha möjligheten att skapa, spela och forska. Arbetet med utemiljön hade inte kommit lika långt. Barnen fick själva hämta och välja leksaker i förrådet och leka fritt på gården men pedagogerna hade önskat mer utrymme för fritt skapande. Dessa olika aktioner bygger upp förutsättningar för barnens möjlighet till inflytande.

7. Slutdiskussion

Syftet med denna studie var att undersöka hur pedagogerna på Solrosen beskriver arbetet med delaktighet, inom vilka områden barnen får delta, vad pedagogernas mål och syften är för barnen och verksamheten. Det finns en stark didaktisk relevans då det uppdrag om barns delaktighet som återges i läroplanen kan tolkas på en mängd sätt, därför har jag försökt lyfta fram argument och metoder från både tidigare forskning och den empiriska undersökningen som diskuterar detta. Genom att göra en kvalitativ undersökning och kombinera både teori med empiri kan diskursen om barns delaktighet jämföras och diskuteras. I detta avsnitt kommer jag att diskutera det empiriska resultatet och koppla det till teori.

7.1 Varierat arbete om barns delaktighet i verksamheten

Baserat på pedagogernas svar i intervjuerna skulle jag påstå att Rosens arbetsmetoder liknar de metoder och förhållningssätt som jag tog upp i avsnittet om tidigare forskning. De arbetar aktivt med dokumentation och reflektion genom intervjuer och fotodokumentation. Detta använder de som underlag för att kunna utvärdera och utveckla nya strategier för verksamheten. Även om Rosen har kommit långt i sitt arbete med barns delaktighet och inflytande så känner de fortfarande av svårigheter och problematik med arbetet. De blir aldrig klara eftersom arbetet är en process som är i ständig förändring. Eftersom det inte finns någon självklar metod och föreställning om vad delaktighet innebär så får man pröva sig fram och dokumentera arbetet på olika sätt för att ständigt återgå och reflektera och utvärdera arbetet och sin egen del om hur man kan hjälpa andra. Precis som det framkom i verksamhetsplanen samt intervjuerna så är lyssnandet det avgörande för barns delaktighet. Att verkligen lyssna på barnen och inta barnens perspektiv och inte utgå från den egna föreställningen om vad som är bäst för barnen och vad de vill.

Stora och lilla Rosen har valt att aktivt förändra och förstärka barnens medvetenhet om sin möjlighet och rätt till inflytande över sin dag på förskolan och i sin egen utveckling. Detta kan ses som en process där pedagogerna och barnen tillsammans utvecklar och reflekterar över, precis som i aktivitetsteorin vars mål är att skapa eller förvandla något i en process. Genom olika planerade aktiviteter och handlingar är tanken att barnen ska tränas i hur de kan vara delaktiga. När pedagogerna hjälper barnen att sätta ord på, *att* barnen får vara delaktiga och *hur* de är det så skapas en medvetenhet och meningsskapande. De olika aktioner och handlingar blir moment som för processen framåt

I intervjuerna kom det även fram att pedagogerna ansåg att det är viktigt att barnen är delaktiga men att de får göra det på olika sätt och med olika språk. De berättade att de strävade efter att alla barn skulle vara delaktiga men på deras vis, som i exemplet på hur de utvecklade miljön. Vissa barn kom med konkreta förslag om vad som skulle finnas i matematikrummet och var även delaktiga i att utforma rummet medan andra var mer passiva och observerade. Att ”bara” observera är också ett sätt att delta. Det gäller att inte underskatta olika sätt att delta utan fokusera på att inta barnets perspektiv. Detta lyfte jag även fram i den teoretiska bakgrunden där Ahlberg (2001) talade om att erbjuda mångfald inte bara i möten utan även i material och metoder för att stärka barnens erfarenheter och ge dem verktyg som de kan använda sig av i framtida aktiviteter. Genom att observera tar man in information och bearbetar och reflekterar över den för att sedan kunna använda sig av de erfarenheterna vid ett senare tillfälle. Även Paulsen talade om det vidgade språkbegreppet med fokus på de estetiska språken som kopplar ihop sinnen och erfarenheter och berikar upplevelsen och deltagandet.

Efter det att matematikrummet är utformat så använder barnen rummet på olika sätt beroende av intresse och behov och rummet, miljön är också i ständig förändring.

7.2 Olika förutsättningar för deltagande

Beroende på hur man i förskolan tolkar uppdraget med barns delaktighet och inflytande ger man olika förutsättningar för barnen att kunna delta samtidigt som barnens egna intressen, förmågor och erfarenheter påverkar hur de kan och vill delta. I intervjuerna framkom det att alla barnen med dess olika erfarenheter och intressen påverkar också hela gruppen. De äldre barnen har en mer framträdande roll, dels på grund av att de har utvecklat ett rikare talspråk och dels att de har längst erfarenhet i gruppen. Liknande roll som Lave och Wenger kallade för veteraner. De yngre barnen får generellt en mer dold roll men är ändå delaktiga genom att observera eller vara med lite. Något som talar för att barnens olikheter och egna intressen kommer fram i gruppen är mycket genom pedagogernas metoder: *intervjuer, dokumentation och reflektion*.

I exemplet beskrivet av Marie om utformningen av matematikrummet och om hur barnen styrs in i aktiviteter av pedagogerna visar hur det styrda ibland blir en förutsättning för det fria. Eftersom barnen får möjligheten att testa på olika aktiviteter och använda sig av olika material, blir detta till verktyg som barnen sen kan använda sig av i de fria aktiviteterna.

Det framkom av intervjuerna att barnen ständigt pendlar mellan individ och kollektiv. De är delar som utgör en helhet. Intervjuerna visar även att alla barnen med dess olika erfarenheter och intressen påverkar hela gruppen. De äldre barnen har en mer framträdande roll, dels på grund av att de har utvecklat ett rikare talspråk och dels att de har längst erfarenhet i gruppen. Liknande roll som Lave och Wenger kallade för veteraner. De yngre barnen får generellt en mer dold roll men är ändå delaktiga genom att observera eller vara med lite. Något som talar för att barnens olikheter och egna intressen kommer fram i gruppen är mycket genom pedagogernas metoder, intervjuer, dokumentation och reflektion. Ur det sociokulturella perspektiv som ligger till grund för arbetet så bekräftas det hur barnens identitet både påverkas av andra samtidigt som de själva påverkar sin omgivning. För att medvetengöra och stärka denna process krävs det att barnen själva blir medvetna om sina handlingar. Det är där som pedagogernas ansvar kommer in. Möjligheten för olika gruppkonstellationer ges ofta genom uppdelning av barngruppen.

Lave och Vanger påstår att man får olika roller och att man lyfter fram olika kompetenser och färdigheter i olika sammanhang. Detta görs både i den fria leken där barnen själva delar upp sig och även i den organiserade leken där pedagogerna ofta delar upp barnen medvetet för att berika varandras upplevelser. Ett exempel på detta som kom fram i intervjuerna är när de yngre och de äldre barnen paras ihop för att stödja och lära varandra. I exemplet om utvecklingsarbetet om olika länder som pågår på Rosen visas barnens process tydligt och hur barnens olikheter kommer fram samtidigt som det berikar hela gruppen och hur de inspireras av varandra.

Genom att lita på barnens kompetens och lyssna på deras röster kan man även nå barnen på en interkulturell nivå, som Lunneblad (2009) talar om, där barnens egna intressen kommer fram. Detta strävar Rosen efter och använder sig av intervju som metod för att verkligen lyssna och även komma ihåg det som sades för att kunna återkoppla och utveckla. Både Karlsson (2009) och Lunneblad (2009) lyfter fram olika värden ansvar, omsorg, respekt, ömsesidighet, tolerans, jämlikhet och social rättvisa, som framkommer i arbetet med att lyfta fram barnens egen kultur. Därför är det viktigt att förskolan erbjuder barnen olika erfarenheter, material,

aktiviteter och upplevelser för att öka barnens möjligheter att finna sitt sätt att uttrycka sig på olika sätt och skapa en egen uppfattning. För att barn ska vara delaktiga i pedagogiska processer och beslutsprocesser räcker det inte att bara lyssna på vad barnen säger utan även aktivt tolka barnens mönster och agerande för att komma förbi det "självklara". Pedagoger måste utveckla en förmåga att möta barn i deras värld och vara inlyssnande både på agerande och på tal och fånga vad barnet är intresserat av.

7.3 Olika mål och motiv beroende av inställning

Som jag nämnde i inledningen så har förskolan en viktig roll i utbildningsväsendet och för samhället. I förskolan ska barnen ges möjlighet att träna upp sina förmågor och medvetenhet för att stärka sin självbild och bild av andra. Men förskolornas arbetssätt påverkar vilken nivå av utmaning som barnen utsätts för och hur pedagoger och skola tolkar delaktighet och inflytande. Jag är inte ute efter att generalisera utan vill genom att ge ett exempel på hur det kan se ut väcka tankar i vad delaktighet och inflytande innebär. Är barn tillräckligt delaktiga i sin läroprocess och vardag om de får begränsade konkreta val av pedagogerna eller är de tillräckligt delaktiga om de får styra helt över sin dag. Svårigheten i det senare alternativet är att om alla får göra som de vill så kommer ingen ta hänsyn till någon därför är det viktigt att hålla en balans mellan struktur och frihet.

Resultatet av intervjuerna och granskning av Rosens verksamhetsplan visade att deras huvudsakliga mål och syfte med arbetet var att medvetandegöra barnens rätt och möjlighet till delaktighet och inflytande. Pedagogerna reflekterade även över sin egen kompetens och vilka resurser de hade och önskade utveckla. Att göra barn medvetna om att de är delaktiga känns mer relevant än att bara låta dem delta och ges alternativ i aktiviteter. Tanken är att barnens delaktighet ska märkas och vara medveten både för barnet själv, i hela barngruppen och märkas i miljön. Det är det som ger mening till aktiviteterna. Som jag nämnt tidigare så är förskolan är en unik arena för barnen där de möts, lär sig och utvecklas tillsammans i grupp. Detta är syftet med delaktighet på en lokal nivå men i förlängningen på en nationell nivå ser syftet lite annorlunda ut. Lpfö-98 förespråkar att barnen ska fostras till ansvarskännande sociala och samhällsmedlemmar och balansen mellan individ och kollektiv vilar på en demokratisk grund.

7.4 Att vända svårigheter till erfarenheter och utmaningar

En del av problematiken som kom fram i studien var svårigheten i att veta hur mycket och i vad barn egentligen ska vara delaktiga i. Vuxna har det yttersta ansvaret och måste hela tiden överväga hur mycket barnen ska få bestämma för att genuint vara delaktiga utan att man lägger för mycket ansvar på barnen. Jag anser att barn inte helt ska behöva överbelastas med att ta egna större beslut när de är små utan faktiskt ska kunna förlita sig på stöd av de vuxna i sin omgivning. Deras delaktighet och inflytande ska finnas där men på en övande nivå där de tränar upp sig inför större beslut. Pedagogerna från Rosen berättar att de tränar in olika alternativ och metoder för delaktighet samt att medvetandegöra och stärka barnens inflytande och identiteter.

En viktig aspekt i diskursen om barns delaktighet och inflytande i förskolan är pedagogernas egen medvetenhet. Rosens fick insikt om att barnen inte alls upplevde att de fick vara delaktiga i sin vardag i förskolan. Genom *metarefleksion*, att reflektera över sin egen roll i sammanhanget, började pedagogerna inventera i deras egna roller och vilka signaler som de sände ut till barnen och vad de kunde göra för att nå målet. Svårigheterna som pedagogerna lyfter fram visar på en medvetenhet i arbetet och genom att tydliggöra svårigheterna kan de göra något åt det och istället skapa erfarenheter.

Jag lyfte tidigare fram Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) syn på problematiken med pedagogers kompetens i att leva upp till uppdraget om barns delaktighet och inflytande. Under intervjuerna frågade jag pedagogerna om de kände att de hade tillräckligt med kompetens för att nå deras mål så var alla eniga om att de hade kompetens inom arbetslaget men att de ibland behövde inventera i den och påminna varandra om vilka resurser de redan hade samtidigt som de alla var ense om att man aldrig kan få för mycket inspiration från forskning, föreläsningar och varandra. Denna inställning tror jag varierar mellan olika förskolor precis som Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) lyfter fram.

Inledningsvis i kapitel 2, litteraturgenomgången, hänvisade jag till olika benämningar på barns delaktighet. Strandberg uttryckte det att *delaktighet är en rättighet*, en rättighet att få möjligheten att undersöka, experimentera, utveckla och omforma. Inte utifrån andras perspektiv och uppfattning av vad de tror att barnens behov är utan att utgå från barnens egna behov för att ge mening och ökad förståelse för uppgifterna. Här har förskolan en viktig roll i ett viktigt uppdrag, om barns delaktighet, och vuxna är till för att stödja och berika denna upplevelse och ge barnen de verktyg och erfarenheter som de behöver för att kunna bygga upp ett självständigt och meningsfullt intresse och förmåga att lära sig själv. Jag utgick även från Pramling Samuelsson och Sheridans syn på genuin delaktighet som belyser oss vuxna och vår roll i barnens möjlighet till inflytande och delaktighet. Hur vi med respekt bör bemöta barnen och ta tillvara på deras intressen. Uppdraget om barns rätt till delaktighet och inflytande i förskolan är ett komplext och inget enkelt uppdrag. Det krävs en uppmärksamhet och kunskap som inte bara är kvalificerad och professionell utan även flexibel och anpassningsbar till alla individer i barngruppen. Med ett *medvetet förhållningssätt* och aktiv barnsyn så sätter man förutsättningarna för barnens rätt till delaktighet och inflytande i deras utveckling.

7.5 Förslag till vidare forskning

Det övergripande syftet var att undersöka hur arbetet med delaktighet kan se ut på en förskola. Inom vilka områden barnen får delta, vad pedagogernas mål och syften är för barnen och verksamheten. Eftersom de statliga riktlinjerna om barns delaktighet och inflytande kan tolkas på olika sätt kan det vara problematiskt att tolka "rätt" och att leva upp till uppdraget för både barnens och samhällets skull.

Jag hoppas att resultatet från min undersökning skulle kunna ligga till grund för fortsatta studier om barns inflytande och delaktighet från flera förskolor. Detta för att bygga upp en större medvetenhet och förståelse hos pedagoger i att tolka uppdraget om barns delaktighet samt att ge flera bilder av den mångfald av sätt att arbeta med barns delaktighet och inflytande som finns i landet.

Källförteckning

Litteratur

Ahlberg, Ann. (2001). *Lärande och delaktighet*. Lund: Studentlitteratur

Arnér, Elisabeth (2009). *Barns inflytande och delaktighet i förskolan*. Lund: Studentlitteratur

Barnombudsmannen. (2006). *Röster som räknas – barns och ungas rätt till delaktighet och inflytande*. Stockholm: Barnombudsmannen

Brodin, Marianne och Hylander, Ingrid. (1998). *Att bli sig själv: Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. Stockholm. Liber.

Dewey, John. (1916/1997). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Dysthe, Olga (2003). *Om sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande..* I Dysthe, Olga (red). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Elvstrand, Helene. (2009). *Delaktighet i skolans vardagsarbete*. Upplaga 1:1 ISBN 978-91-7393-584-5 ISSN 1654-2029 Linköping

Ely, Margot, Anzul, Margaret. (1993). *Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken – cirklar inom cirklar*. Lund. Studentlitteratur.

Eriksson Flood, Malin (2009). *Barns demokratiska delaktighet i förskolan*. Göteborg.

Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud. (2006). *Metodpraktikan*. Vällingby: Nordstedts Juridik AB.

Johansson, Eva (2003). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Lave, Jean och Wenger, Etienne (2005). *Situeret læring - og andre tekster*. Köpenhamn: Hans Reitzel.

Lenz Taguchi, Hillevi. (1999). *Varför pedagogisk dokumentation?; Om barnsyn, kunskapssyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. Stockholm: HLS Förlag.

Lunneblad, Johannes (2009). *Den mångkulturella förskolan – motsägelser och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur

Nordin-Hultman, Elisabeth (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm.

Paulsen, Brit. (1996). *Estetik i förskolan*. Studentlitteratur AB.

SOU. (2008). *Tio år efter skolreformen – nationell utvärdering av förskolan*. Skolverket. Rapport 08:1053

SOU. (2000). *Med demokrati som uppdrag – En temabild om värdegrunden*. Skolverket. Rapport 00:577 Stockholm: Liber.

SOU. (1997). *Att erövra omvärlden*. Skolverket. Rapport 1997:157

SOU. (1998). *Jord för växande*. Skolverket. Rapport 98:409

Skolverket. (2009). *Det svenska skolsystemet: Förskola*. Skolverket

Utbildningsdepartementet. (1994). *Lpo94, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet (1994). *Lpf 94, Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet (1998). *Lpfö98. Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Åberg, Ann & Lenz Taguchi, Hillevi (2005). *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber.

Vygotskij, Lev S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Williams, Pia, Sheridan, Sonja & Pramling Samuelsson, Ingrid. (2000). *Barns samlärande – en forskningsöversikt*. Stockholm: Liber.

Internet

FN:s barnkonvention

<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=44> (2010-04-01)

Det svenska skolsystemet: Förskola Publicerad 15.12.2009

http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/57/00/Forskola_rev2_KLAR.pdf (2010-04-12)

APA

http://www.ped.gu.se/forskarutbildning/Referens_skrivning.htm

Nardi, Bonnie, A.(1996) *Context and consciousness activity theory and human-computer interaction*. Cambridge, Mass: MIT Press [Elektronisk resurs] NetLibrary, Inc.

<http://ezproxy.ub.gu.se/login?url=http://www.netLibrary.com/urlapi.asp?action=summary&v=1&bookid=49713> Extern access endast forskare och studenter vid GU

Artiklar

Pramling Samuelsson, Ingrid och Sheridan, Sonja. (2003). *Delaktighet som värdering och pedagogik*. Pedagogisk Forskning i Sverige årg 8 nr 1–2 s 70–84 issn 1401-6788

Övrigt

Verksamhetsplan 2009-2010 – Läroplan för vårt arbetslag: Rosen

Dokumentation av utveckling – Ett medvetet sätt att arbeta med barns utveckling och lärande.
Solrosen pedagogiska enhet

Bilagor

Bilaga 1. Brev till pedagogerna, intervjuobjekten

Jag heter Malin Eriksson Flood och utbildar mig till lärare vid Göteborgs Universitet. Nu arbetar jag med mitt examensarbete som är det sista momentet på utbildningen. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsarbete och ska vara klart i slutet av maj 2010. Under höstterminen 2009 gjorde jag en fältstudie i Reggio Emilia om barns demokratiska delaktighet i förskolan. Mina resultat visade att om barn ska få möjlighet att påverka sin dag och aktiviteter i förskolan och få möjlighet att se sin egen utveckling och process så krävs ett öppet och inlyssnade förhållningssätt hos pedagogerna och en tydlig och levande gemensam värdegrund på förskolan. Det krävs även en tydlig struktur och tydliga regler, ramverk, för att tydliggöra barnen möjlighet att påverka. Syftet med detta examensarbete är att fördjupa mig ytterligare i ämnet och applicera det i en svensk förskola. Jag vill undersöka hur barns delaktighet kan se ut, om det är viktigt och i så fall varför, hur barns delaktighet kan påverka barnets utveckling, barngruppen och andra. För att besvara dessa frågor behöver jag material genom observationer och intervjuer med pedagoger från förskolan.

Jag önskar att ni vill delta i undersökningen och bli intervjuad av mig vid lämpligt tillfälle under veckorna 15-17, 2010. Ni får ta del av frågorna i förväg och deltagande är helt frivilligt. Förskolan och alla deltagare kommer att koda och anonymiseras. Inga riktiga namn kommer att förekomma. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Har ni ytterligare frågor ber jag er kontakta mig på nedanstående adress eller telefonnummer:
Med vänliga hälsningar

Malin Eriksson Flood

malineriksson01@hotmail.com
0737-XXXXXX

Handledare för uppsatsen är Johannes Lunneblad, Lektor vid Göteborgs Universitet
Kursansvarig lärare för kursen, AOU 310, är Jan Carle, docent vid Göteborgs Universitet

Bilaga 2. Intervju-underlag

- hur ni arbetar med delaktighet
- era intentioner med arbetet om barns delaktighet
- Eventuell problematik ni mött på
- vad delaktighet innebär
- syftet och mål om delaktighet

Berätta lite om dig – utbildning, hur länge du arbetat här, som lärare

Hur uppstod arbetet med barns delaktighet hos er?

Hur har ni gått tillväga?

Har ni planerat miljön? Synliga, osynliga. Hur har ni tänkt då?

Har ni stött på några svårigheter under arbetet med barns delaktighet? Om ja, utveckla.

Hur tar ni vara på barnens olikheter, mångfalden, de resurser som ni har?

Hur tar ni tillvara på de olika språken?

Hur kan barnen se sig själva i processen? - Pedagogisk dokumentation?

Anser du att ni har tillräckligt med kompetens för att läsa av barnen ”rätt”?

Hur är barnen delaktiga i sin läroprocess?

Delaktighet med ansvar för sig själv och varandra som effekt. Vilka aktiviteter gör de på rosen som gynnar detta? Kan ni urskilja om barnen ser mening i deras aktiviteter?

Gynnar barnens delaktighet gruppens lärande? Träning på ansvar?

Vilka mål har ni med arbetet?

Finns det någonting du vill tillägga?